

УДК 94:061-055.2(410.1) "1918/1939"

Наталія Залєток
(Київ)

**СТАНОВИЩЕ БРИТАНСЬКИХ ЖІНОК ТА ОСНОВНІ
НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕМІНІСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У
МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918-1939 РР.)**

Досліджено становище британських жінок у міжвоєнний період. Проведено аналіз основних напрямків діяльності феміністичних організацій у Великій Британії. Висвітлено значення вказаного періоду у процесі емансипації британського жіноцтва.

Ключові слова: жінка, фемінізм, суфражизм, контроль над народжуваністю, ринок праці.

По завершенні Першої світової війни частина британок отримала право обирати та бути обраними до Палати Громад. Прийняттю цього рішення передувала 50-літня боротьба жінок за право на волевиявлення, відома в історії як суфражизм (від англ. "suffrage" — "право голосу"). На основі аналізу доступних джерел та літератури, можна констатувати, що, починаючи з 1918 р., суфражистський рух пішов на спад, оскільки основна його мета, хоч і частково, але була досягнута. Активісти суфражизму у цей час спрямували свою діяльність у політичне русло, зосередивши увагу на вирішенні інших, не менш важливих для британських жінок, проблем. Серед них слід назвати питання, пов'язані зі становищем материнства і дитинства, нерівністю в оплаті праці, легалізацією абортів, використанням контрацепції тощо. Боротьба за досягнення рівності у виборчих правах також мала місце і була виражена у підтримці законодавчих ініціатив, спрямованих на вирішення цієї проблеми.

Метою даної статті є спроба об'єктивного висвітлення становища британського жіноцтва й основних напрямків діяльності феміністичних організацій у 1918-1939 рр.

Історіографія проблеми представлена здебільшого роботами авторів країн Заходу. Зокрема, комплексну картину становища британських жінок у 1920-1930-х рр. подано у працях М. Пью [17], Х. Джонс [14] та П. Тейн [18]. Тенденції розвитку британського ринку праці досліджено у роботах Е. Батчарда [6] і В. Гарсайда [11]. Робота Б. Брукс [4] присвячена практиці абортів в Англії. У праці С. Брулі [5] досліджено взаємозв'язок жіночого і комуністичного рухів на британських теренах.

Серед вчених країн пострадянського простору слід назвати російського історика Д. Вершиніну [1], яка дослідила "дві хвили" британського фемінізму

і білоруського історика І. Р. Чикалову [3], що проаналізувала особливості взаємин суспільно активного жіноцтва з основними політичними партіями Великої Британії.

Аналізуючи розвиток жіночого руху після завершення Першої світової війни, необхідно зазначити, що загальні соціально-економічні умови повоєнного часу, які полягали у нестачі чоловічого населення, втомі від соціальних потрясінь і намаганнях відновити культ сімейного вогнища, не сприяли його розвитку [2]. Порівняно низька активність діячів жіночого руху у вказаний період дозволила Д. Бушье констатувати, що "кинутий суфражистками факел просто ніким не був піднятий" [1, с. 149].

У цей період на зміну суфражизму прийшов, за визначенням О. Бенкс, "фемінізм загального добробуту" чи "поміркуваний фемінізм", за термінологією Е. Вільсон [3]. Відтепер основна мета жіночого руху полягала у тому, щоб навчити жінок використовувати надане їм право голосу як засіб у боротьбі за рівні можливості.

Прагнення британських жінок до рівності і демократизації суспільства втілювались у діяльності різноманітних жіночих груп та організацій. Вони працювали на забезпечення жіночих прав, але були далекими від радикалізму, притаманного жіночому рухові "другої хвилі", який почав набирати силу у кінці 60-х рр. XX ст. [16, с. 73]. Відрізнявся характер їхньої діяльності і від суфражистського руху, оскільки у цей час були відсутні схожі за масштабами кампанії, активісти ж більше не були об'єднані єдиною чіткою метою.

Частина колишніх суфражистських організацій, скоригувавши програмні положення, продовжила діяльність у міжвоєнні роки. Найбільшу з них — Національний союз жіночих суфражистських товариств (The National Union of Women's Suffrage Societies) — було перейменовано на Національний союз товариств за рівні громадянські права (The National Union of Societies for Equal Citizenship) [19, с. 584]. Відтепер організація боролась за рівність жінок у різних сферах життєдіяльності. У період з 1919 по 1928 рр. її очолювала Елеонора Ретбоун (1872-1946).

Союз тісно співпрацював зі Спілкою жінок-вчителів, Жіночою кооперативною гільдією, Спілкою іудейських жінок та іншими об'єднаннями [18, с. 271-272.].

Крім цього, серед основних жіночих організацій міжвоєнного періоду слід назвати Групу шести пунктів (The Six Point Group) (1921-1980), яку очолила леді Рондда. Основні вимоги Групи включали досягнення рівноправ'я у сфері

зайнятості, а також у політичній, моральній, соціальній, економічній та правовій сферах [13, с. 128].

Беручи за основу ідеологічні розбіжності, у середовищі британських активістів жіночого руху міжвоєнного періоду можна виділити дві групи — "старих" і "нових" феміністок. Якщо перші вибудовували свою діяльність, спираючись на прагнення до егалітарних реформ, то другі надавали перевагу дискримінаційним реформам загального добробуту й акцентували увагу на пошуку шляху до "справжньої" рівності жінки, виходячи з положення про те, що її основною роллю є материнство [15, с. 12]. Їхні переконання ґрунтувалися швидше на відмінностях жінок від чоловіків, ніж на понятті "рівності" [9, с. 227].

Яскравим прикладом протистояння вищевказаних точок зору є суперечки навколо проблеми поєднання материнства і оплачуваної зайнятості.

Частково ця дилема була описана у Фабіанському трактаті 1914 р., де акцент було зроблено на становій приналежності жінок, що виступали за зміну свого статусу. Так, у ньому зазначалось, що феміністки з середнього прошарку неохотно ставились до жінок, які перебували на утриманні чоловіків, називаючи таке становище "паразитизмом". Вихід з подібної ситуації вони вбачали у пошуку оплачуваної зайнятості, яка б забезпечила економічну свободу від чоловіка. Натомість, жінки з робітничого прошарку виступали проти домашньої роботи, доповненої оплачуваною зайнятістю. Вони тяжіли до романтизації укладу, за якого чоловік є годувальником у сім'ї [15, с. 12].

Ці ідейні розбіжності призвели до розколу Національного союзу товариств за рівні громадянські права у 1926-1927 рр. й відходу від нього "нових" феміністок. Одна їх частина увійшла до новоствореної Ради відкритих дверей (The Open Door Council), інша — поповнила ряди Групи шести пунктів. "Старі" феміністки залишились у складі Союзу і підтримали свого президента Е. Ретбоун, яка скептично ставилась до намагання виміряти "жіночі бажання через чоловічі досягнення" і вважала, що жінок потрібно визнати відмінними від чоловіків [15, с. 12].

Що стосується основних напрямків діяльності, то значної популярності у 20-30-х рр. ХХ ст. набули кампанії за здійснення контролю за народжуваністю, проти яких рішуче виступала католицька церква.

Сутність проблеми полягала у тому, що значна частина багатодітних сімей не могла забезпечити достойне існування власним дітям, особливо це стосувалось робітничого прошарку. Також спостерігався значний відсоток жіночої смертності при родах. Аборти були заборонені законодавством, так само як і використання контрацепції. Це призвело до розповсюдження підпільних абортів, а також сумнівних методів контрацепції, які були небезпечними для життя і здоров'я жінок.

Прагнучи вирішити вищевказану проблему, активісти почали відкривати клініки з контролю за народжуваністю, маючи сподівання, що уряд також вдаватиметься до подібних дій. Першу таку клініку у 1921 р. у Холлової заснувала автор книги "Розумне материнство" британка Мері Стоупс.

Активісти закликали владу зробити інформацію з контрацепції доступною для жінок. У міжвоєнний період їм вдалося досягти лише незначних поступок: у 1930 р. лейбористський уряд дозволив отримувати у місцевих державних клініках інформацію щодо засобів контрацепції лише заміжнім жінкам, що вже мали дітей, і яким за станом здоров'я було небезпечно вагітніти [14, с. 77-78].

Кампанії за контроль над народжуваністю були підтримані багатьма відомими жіночими організаціями. Зокрема, Жіночою кооперативною гільдією у 1923 р., Національним союзом товариств за рівні громадянські права у 1925 р., Жіночою ліберальною асоціацією у 1927 р. [14, с. 78].

Особливо активними у цьому питанні були жінки-члени Лейбористської партії. У травні 1924 р. жіноча делегація, у складі якої були Дора Рассел і Стелла Браун, відвідала Джона Уїтлі, міністра охорони здоров'я у лейбористському уряді, з проханням дозволити лікарям і робітникам благодійних центрів консультувати жінок з питань контрацепції. Оскільки міністр був ревним католиком, благодійні центри отримали від нього прямо протилежні вказівки — не надавати подібних консультацій ні за яких обставин [4, с. 86]. Така протидія з боку міністра сприяла підвищенню активності жінок-лейбористок, що боролись за надання можливості здійснювати контроль над народжуваністю і призвела до створення у 1924 р. Робітничої групи з контролю за народжуваністю (The Worker's birth control group). Її очолила Дора Рассел.

Групу було організовано за підтримки Маргарет Бонфілд, Герберта Уеллса, Дж. Мейнарда Кейнса та ін. Організація чинила тиск на Лейбористську партію, намагаючись переконати її членів включити контроль

над народжуваністю до політичної платформи партії. У 1926 р. її активістам вдалося досягти певного успіху — конференція Лейбористської партії підтримала це рішення, але воно не дістало схвалення з боку виконавчого комітету [4, с. 86].

У ході просвітительської діяльності Група мала на меті переконати британських чоловіків у необхідності здійснення контролю над народжуваністю і надання підтримки у цьому питанні своїм дружинам. В одній зі своїх листівок активісти Групи так обґрунтовували свою позицію: "Ми закликаємо чоловіків ставитись до своїх дружин як до товаришів, визнаючи той факт, що материнство — це важка і небезпечна робота, і ті, хто безпосередньо у ній задіяні, потребують відпочинку і захисту. Смертність від нещасних випадків серед шахтарів становить 1,1 на 1 000 осіб щорічно. У той же час, смертність жінок при родах становить 4 на 1 000 осіб..." [20, с. 1].

Активісти переконували, що контроль над народжуваністю є запорукою побудови здорового і освіченого суспільства: "Наразі жінки поруч з вами приймають участь у творенні законодавства і працюють над встановленням загального добробуту для робітників; але вони не забули і про головне своє призначення — народження нових громадян... ми виступаємо за право для матерів на силу, здоров'я і знання. Дітям потрібен простір, повітря, хороше харчування, турбота і ґрунтовна освіта — численні потреби, які не може забезпечити навіть Держава, використовуючи суспільні гроші, оскільки сім'ї надто великі..." [20, с. 1-2].

У 1936 р. Джанет Ченс, Аліса Дженкінс і Джоан Маллесон заснували Асоціацію за реформування законодавства про аборти (The Abortion Law Reform Association), яка вела боротьбу за легалізацію абортів у Великій Британії. Але, не зважаючи на потуги активістів, кампанії за легалізацію абортів досягли своєї основної мети лише у 1967 р., коли було прийнято "Закон про аборти".

Ще одним важливим напрямком роботи жіночих організацій у міжвоєнний період була боротьба з проявами дискримінації у сфері зайнятості. Також дуже гостро у цей період стояло питання безробіття, яке стало наслідком рецесії у британській економіці.

Криза у світовій торгівлі поглибила і без того складну ситуацію на ринку праці: у зв'язку з тим, що значна кількість країн ввела податок на

імпорт, промислові райони Великої Британії перебували у злиденному становищі.

Найвищі показники безробіття і найнижчі показники росту промислового виробництва спостерігались у Північній Ірландії, низовинах Шотландії, гірничих долинах Уельсу і північному сході Англії, де були розташовані основні промислові потужності вугільної, нафтовидобувної промисловості, суднобудівні підприємства, виробництво бавовни і шерсті.

У 1920-х рр. близько 1,5 млн. осіб не могли знайти роботу [6, с. 4]. Така несприятлива ситуація на ринку праці мала негативний вплив на становище як чоловіків, так і жінок.

З метою підтримки тимчасово непрацюючих громадян у 1920 р. було прийнято "Закон про національне страхування". Він передбачав надання державної допомоги по безробіттю, але для жінок вона нараховувалась за нижчою ставкою, ніж для чоловіків (12 і 15 шилінгів відповідно) [11, с. 37]. Крім цього, жінки позбавлялися права на отримання допомоги у випадку відмови працювати домашньою прислугою, у той час як для чоловіків подібної вимоги не існувало. У такий спосіб жінок намагались змусити повернутись до "жіночої роботи". Ті жінки, що працювали або намагались знайти роботу у незвичних для них сферах, зазнавали жорсткої критики у пресі за те, що вони, нібито, відбирали робочі місця у відставних військовослужбовців.

Станом на 1932 р. кількість вимушено безробітних сягнула позначки у 3,4 млн. осіб [6, с. 4]. У зв'язку з високим рівнем безробіття уряд був змушений підвищити податок на прибуток і знизити обсяг допомоги по безробіттю на 10%, запровадивши ще у 1931 р. процедуру перевірки матеріального становища. Тепер, для того, щоб претендувати на допомогу по безробіттю, особа мала надати інформацію щодо заробітку всіх членів родини, а також військової пенсії чи пенсії по інвалідності, допомоги родичів та заощаджень до Комітету про державну допомогу. Настирні перевірки і цинічність чиновників призвели до обурення робітників – як чоловіків, так і жінок.

Не останню роль у координації акцій протесту жінок-робітниць відіграла Комуністична партія Великої Британії (The Communist Party of Great Britain) (1920—1991), з ініціативи якої у 1921 р. було започатковано діяльність Національного руху безробітних працівників (The National

Unemployed Workers' Movement) (далі — НРБП) — особливої організації, що координувала дії тимчасово безробітних у їхній боротьбі за робочі місця.

За підтримки НРБП у кінці 1920-1930-х рр. у Великій Британії пройшла серія "голодних маршів". Одним з найчисельніших був марш 1932 р., у ході якого групи робітників з усієї країни пішки дійшли до Лондона, щоб подати до парламенту петицію проти впровадження перевірок матеріального становища і зниження обсягу допомоги по безробіттю на 10%.

На таких маршах був присутній і "жіночий контингент". Ці жінки, нарівні з чоловіками, змогли подолати довгий піший маршрут і голод, чим вкотре спростували стереотипи щодо "слабкості" і низької витривалості представниць жіночої статі [5, с. 246-247].

Одна з лідерок жінок-учасниць "голодного маршу" 1932 р. — Лілі Вебб, виступила на демонстрації у Гайд Парку 27 жовтня, де означила головну ціль очолюваної нею групи робітниць: "...Ми боремося за скасування огидної процедури перевірки матеріального становища. Робітники по всій країні борються проти неї..." [10].

Що стосується громадян, яким вдалося зберегти свої робочі місця у міжвоєнний період, то у 1931 р. їхня загальна кількість в Англії та Уельсі становила 18 853 376 осіб, з них 13 247 333 чоловіки і 5 606 043 жінки. Останні, як і у попередні роки, становили близько 30% від загальної кількості робочої сили [7, с. 112].

Найбільша кількість працюючих жінок все ще концентрувалася всфері обслуговування (понад 1,9 млн.) та у текстильній промисловості й виробництві одягу (понад 1,1 млн.), значна кількість займалась професійною діяльністю (близько 390 тис.). У той же час істотно зросли показники зайнятих у комерційній діяльності і страхуванні, яких відтепер налічувалось понад 600 тис. осіб, та клерків і друкарок, що становили близько 580 тис. [7, с. 112-116].

Жінки, у своїй більшості, займали непрестижні посади. Спостерігались значні складнощі з їхнім кар'єрним зростанням: напочатку 1930-х рр. серед жінок було лише 2810 лікарів і 195 юристів [17, с. 94]. На цій невтішній статистиці базувалась скептична оцінка здобутків британських феміністок славнозвісною Вірджинією Вульф, яка в оповіданні "Своя кімната" (1929 р.) відмітила, що "дуже небагато жінок навіть сьогодні удостоєні наукового ступеня; великі випробовування багатьох професій в армії, флоті, торгівлі,

політиці, дипломатії ледь звідані ними. Жінки і зараз майже не оцінені" [1, с. 248].

Британки були змушені давати згоду на працевлаштування на менш вигідних умовах оплати праці, ніж чоловіки. У 1930-х рр. працівниці Лондона в середньому отримували на 40% меншу заробітну плату, ніж їхні колеги-чоловіки [21, с. 311]. В середньому по країні жінки отримували 2/3 від заробітку працівника чоловічої статі.

У зв'язку з цим постало питання щодо зрівняння заробітних плат чоловіків та жінок. Зокрема, у квітні 1936 р. у Палаті Громад обговорювалась проблема рівної оплати праці для чоловіків та жінок на державній службі. Законопроект, що передбачав усунення вказаної несправедливості, був представлений парламентарем від лейбористів Еллен Вілкінсон. За її підрахунками, така реформа коштувала б країні 1 мільйон фунтів стерлінгів — досить розумну суму, незважаючи на фінансові проблеми в країні.

Він був підтриманий Елеонорою Ретбоун [8, с. 2031] та Ненсі Астор. Остання наголосила, що прийняття подібного законодавства — це "питання здорової справедливості, якщо його навіть не пов'язувати із загальним поняттям людяності" [8, с. 2050].

В опозиції до законопроекту перебував Кабінет Міністрів на чолі з прем'єр-міністром Стенлі Болдуїном. Міністерство фінансів не погодилося запровадити рівну оплату для чоловіків і жінок, вибудовуючи свою систему аргументації на двох основних причинах. Першою були переконання у тому, що жінки є менш ефективними працівниками, ніж чоловіки. У якості підтвердження цього факту було наведено дані статистики, відповідно до яких жінки брали відпустку за станом здоров'я в середньому за рік на 4 дні більше, ніж чоловіки [8, с. 2037-2038]. Крім того, зазначалось, що вони залишали роботу по одруженні, через що роботодавці не хотіли вкладати значні інвестиції у таких працівників.

Щоправда, подібні звинувачення є дещо сумнівними, оскільки такий стан речей був обумовлений британським законодавством, де існувала так звана "шлюбна заборона" (англ. "marriage bar") — дискримінаційна практика, що полягала у забороні для одружених жінок обіймати посади вчителів, управлінців, держслужбовців. Вона була скасована лише у 40-х рр. ХХ ст.: в 1944 р. для працівників освітньої сфери, а у 1946 р. — для держслужбовців [12, с. 511-536].

Друга причина ґрунтувалася на традиційних поглядах про "жіноче призначення". Більшість жінок, як пояснював секретар міністерства фінансів Вільям Моррісон, не була стурбована нерівною оплатою. Навпаки, заміжні жінки обурювались, коли бачили, що самотні британки мали вищий рівень життя, ніж більшість одружених чоловіків. Моррісон стверджував, що, в основному, жінки перебувають на утриманні своїх чоловіків чи батьків, тому немає жодних підстав для підвищення їхньої заробітної плати [8, с. 2070-2071].

В опозиції до пропонованих змін перебувала і представниця консерваторів герцогиня Атолл. Вона була переконана, що її виборці будуть обурені, якщо самотня жінка й одружений чоловік отримуватимуть однаковий прибуток [8, с.2057].

У кінцевому рахунку, законопроект про рівну оплату праці для чоловіків та жінок зазнав поразки. Британкам не вдалося досягти рівних умов оплати праці на державній службі аж до 1955 р. Натомість, закон про рівну оплату праці у всіх секторах зайнятості був прийнятий лише у 1970 р., вступивши у силу через 5 років по тому.

Таким чином, жіночі кампанії, що прийшли на зміну суфражизму, були спрямовані на вирішення переважно соціально-економічних проблем і поступалися своїм попередникам як масштабами дій, так і успіхами.

Серед багатьох напрямків діяльності феміністок у 1920-1930-х рр. на перший план виходять кампанії, спрямовані на вирішення проблем безробіття, нерівності в оплаті праці й нарахуванні компенсацій, а також контролю над народжуваністю.

Не зважаючи на наявність деяких успіхів, основна мета вищевказаних кампаній була досягнута лише у 1960-1970-х рр., в період розгортання "другої" хвилі фемінізму.

Джерела та література

1. Вершинина Д. Б. Две волны женского движения в Великобритании: динамика взаимоотношений с властью и обществом : дисс. ... на соискание науч. степени канд. ист. наук / Вершинина Дарья Борисовна. – Пермь, 2007. – 286 с.
2. Пушкарева Н. Феминизм : идеи и лица [Электронный ресурс] / Н. Пушкарева // Проект Наташи Биттен "Feminism's". – Режим доступа : <http://www.feminists.ru/феминизм/феминизм-идеи-и-лица/>. — Название с экрана.
3. Чикалова И. Р. Британский лейборизм : гендерные идеологии и практики (Первый парламентский успех 1906 г. – победные выборы 1997 г.) [Электронный ресурс] /

- И. Р. Чикалова// Летняя школа "Общество и гендер". – Рязань, 2003. – Режим доступа к изд.: <http://www.gender-cent.ryazan.ru/chikalova1.htm>. – Название с экрана.
4. Brookes B. Abortion in England 1900-1967 / B. Brookes– London : Routledge, 2012. – 208 p.
 5. Bruley S. Leninism, Stalinism, and the Women's Movement in Britain, 1920-1939 / S. Bruley. – Routledge. – 2012. – 329 p.
 6. Butchart E. Unemployment and non-employment in interwar Britain / Butchart E. // Discussion Papers in Economic and Social History. University of Oxford. – 1997. – № 16. – P. 1-19.
 7. Census of England and Wales, 1931. General report. –London : His Majesty's Stationery Office, 1950. –197 p.
 8. Civil service (women, pay) (1 April 1936) // Hansard, the Official Report of debates in Parliament. – 1936. – Vol. 310. –cols. 2017–2096.
 9. Copelman D. M. London's Women Teachers: Gender, Class, and Feminism, 1870-1930 / D. M. Copelman. – New York : Routledge, 1996. –286 p.
 10. Extracts from transcript of shorthand notes taken by Police Sergeant A. Davies at the National Hunger Marcher's demonstration in Hyde Park, 27th October 1932 (HO 144/18186) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/thirties-britain/hunger-march-speeches/>. – Title from the screen.
 11. Garside W. R. British Unemployment 1919-1939 : A Study in Public Policy / W. R. Garside. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 432 p.
 12. Goldin C. Marriage bars : discrimination against married women workers from the 1920s to the 1950s / C. Goldin// Favorites of Fortune : Technology, Growth, and Economic Development since the Industrial Revolution / [ed. by H. Rosovsky, D. Landes and P. Higonnet]. — Cambridge, MA : Harvard University Press, 1991. – P. 511-536.
 13. Gordon P. Dictionary of British women's organisations, 1825-1960 / P. Gordon, D. Doughan. – London and New York : Routledge, 2001. – 218 p.
 14. Jones H. Women in British Public Life, 1914 – 50 : Gender, Power and Social Policy / H. Jones. – London and New York : Routledge, 2014. – 280 p.
 15. Kinnear M. Margaret McWilliams: An Interwar Feminist / M. Kinnear. – McGill-Queen's University Press, 1991. – 210 p.
 16. Lovenduski J. Women and European politics: contemporary feminism and public policy / J. Lovenduski. – Amherst : University of Massachusetts Press, 1986. –320 p.
 17. Pugh M. Women and the Women's Movement in Britain / M. Pugh. –London : Macmillan, 1992. –400 p.
 18. Thane P. What difference did the vote make? Women in public and private life in Britain since 1918 / P. Thane // Historical Research. –2003. – Vol. 76, Issue 192. – P. 268-285.
 19. The Common Cause. – 1919. – 14 March. – P. 584.
 20. To our men comrades (leaflet) / Worker's birth control group. – London : Centropress, Ltd., 1928. –2 p.
 21. Whaples R. M. Routledge Handbook of Modern Economic History / R. M. Whaples, R. E. Parker. –London and New York :Routledge, 2013. – 368 p.

Аннотация

Исследовано положение британских женщин в межвоенный период. Проведен анализ основных направлений деятельности феминистских организаций Великобритании. Освещено значение указанного периода в процессе эмансипации британских женщин.

Ключевые слова: женщина, феминизм, суфражизм, контроль над рождаемостью, рынок труда.

Annotation

Women's status during the interwar period is studied. The main areas of activity of the British feminist organizations of the Great Britain have been analyzed. The significance of the specified period for the process of women's emancipation has been highlighted.

Key words: woman, feminism, suffragism, birth control, labor market.

УДК 94: 069.271 (477-25) «1939/1945»

**Галина Матвійчук
(Київ)**

**РОБОТА «МУЗЕЮ-АРХІВУ ПЕРЕХОДОВОЇ ДОБИ» ЯК
КУЛЬТУРНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ЗАКЛАДУ ОКУПОВАНОГО
КИЄВА В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

У статті висвітлюється робота «Музею-Архіву переходової доби» як науково-дослідницького та пропагандистського осередку, на фоні якого виконувались наукові дослідження української історіографії.

Ключові слова: «Музей-Архів переходової доби», пропагандистська діяльність, виставки, ідеологічний тиск.

Історія Другої світової війни залишається найбільш актуальною темою в історичній науці. Незважаючи на велику кількість праць, що висвітлюють ті чи інші події зазначеного періоду, багато питань, в тому числі і дослідження періоду окупації німецькими військами м. Києва у 1941-1943 рр залишаються поза увагою істориків. Особливу увагу даного періоду займає питання діяльності «Музею-Архіву переходової доби» як культурно-пропагандистського закладу, де в умовах німецької окупації здійснювалися наукові дослідження з вивчення періоду історії міста в 1917-1941 рр.

Розвиток культури для місцевого населення окупованої нацистами України не було популярним предметом досліджень радянської історіографії. На сьогодні існує кілька праць з даної проблематики, в яких розкриваються різні аспекти функціонування освіти, науки, театру, культурно-освітніх